

รูปแบบ

การส่งเสริมสมณสาธูปพระสงฆ์ไทยยุคใหม่
เชิงพุทธบูรณาการพระสรพงษ์ ปลูกษาโร (จุลละโพธิ) ^{1*}

รับบทความ: 3 มิถุนายน 2568 แก้ไขบทความ: 25 มิถุนายน 2568 ตอบรับบทความ: 27 มิถุนายน 2568

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่องรูปแบบการส่งเสริมสมณสาธูปพระสงฆ์ไทยยุคใหม่เชิงพุทธบูรณาการ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสมณสาธูปในพระพุทธศาสนาและสภาพปัญหาที่เกี่ยวข้องกับสมณสาธูปของพระสงฆ์ไทยยุคใหม่ 2) ศึกษาหลักภาวนา 4 ที่นำมาส่งเสริมสมณสาธูปของพระสงฆ์ไทยยุคใหม่ และ 3) สังเคราะห์รูปแบบการส่งเสริมสมณสาธูปของพระสงฆ์ไทยยุคใหม่เชิงพุทธบูรณาการ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 20 รูป/คน เป็นการเลือกแบบเจาะจง โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกคือ พระสงฆ์ที่มีสมณสาธูปงดงาม ผู้เชี่ยวชาญทางด้านพระพุทธศาสนาและอุบาสกอุบาสิกา กลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือคือแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาและนำเสนอในรูปแบบพรรณนาวิธี ผลการวิจัยพบว่า 1) สมณสาธูปของพระสงฆ์ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา คือพฤติกรรมที่แสดงออกมาของพระสงฆ์ ได้แก่ พฤติกรรมภายนอก เช่น การเดิน การนั่ง เป็นต้น และพฤติกรรมภายใน ได้แก่ ความรู้สึกนึกคิด ลักษณะทางอารมณ์ สติปัญญา สมณสาธูปของพระสงฆ์คล้ายกับพฤติกรรมของบุคคลธรรมดาทั่วไป ต่างกันตรงที่สมณสาธูปของพระสงฆ์นั้นจะมีหลักธรรมวินัยคอยกำกับควบคุมให้พระสงฆ์มีพฤติกรรมที่ดี 2) หลักภาวนา 4 ได้แก่ กายภาวนา (การพัฒนา กาย) ศิลภาวนา (การพัฒนาศีล) จิตตภาวนา (การพัฒนาจิตใจ) และปัญญาภาวนา (การพัฒนาปัญญา) เป็นหลักธรรมสำหรับการฝึกฝนตนเองให้มีพฤติกรรมทั้งภายนอกและภายในดีงาม และ 3) รูปแบบการส่งเสริมสมณสาธูปของพระสงฆ์ไทยยุคใหม่เชิงพุทธบูรณาการ คือการนำหลักธรรมภาวนา 4 มาปฏิบัติร่วมกับพระธรรมวินัย คือ ศีล 227 ข้อของพระสงฆ์ เกิดขึ้นเป็นรูปแบบการส่งเสริมสมณสาธูปของพระสงฆ์ไทยยุคใหม่ เชิงพุทธบูรณาการ ให้พระสงฆ์ไทยยุคใหม่มีสมณสาธูป “กายงามสง่า วาจาไพเราะ จิตใจสร้างพลัง ปัญญาบูรณาการ”

คำสำคัญ: สมณสาธูป ภาวนา 4 รูปแบบการส่งเสริมสมณสาธูป

¹ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

* อีเมล: sorapongjullapho@hotmail.com

The Promotion of Modern Thai monks' Samanasaruppa Model based on Buddhist Integration

Phra Sorapong Panyataro ^{1*}

Abstract

This research article, titled A Model for Promoting the Monastic Status of Modern Thai Monks through a Buddhist Integration Approach, aims to (1) study the concept of monastic status in Buddhism and the problems related to the monastic status of modern Thai monks 2) Examine the four principles of meditation used to promote the monastic status of modern Thai monks, and 3) propose a model for promoting the monastic status of modern Thai monks through a Buddhist integration approach. This is a qualitative research study involving 20 key informants selected using purposive sampling. The selection criteria include monks with admirable monastic status, experts in Buddhism, and both male and female lay devotees. The main research instrument was a structured interview form. Data was analyzed using content analysis and presented descriptively. The research findings revealed that 1) According to Buddhist scriptures, monastic status refers to the behavior displayed by monks, including both external actions and internal characteristics (such as feelings, thoughts, emotions, and intelligence). Although these behaviors may appear like those of ordinary individuals, the monastic status is regulated by the principles of Dhamma and Vinaya, which guide monks towards moral conduct. 2) The four principles of meditation-physical meditation (body development), moral meditation (ethical development), mental meditation (mind development), and wisdom meditation (intellectual development)-serve as key Dhamma principles for cultivating both external and internal behaviors. Physical and moral meditation support the development of the external monastic form, while mental and wisdom meditation foster internal development. 3) The proposed model for promoting the monastic status of modern Thai monks in the Buddhist integration approach involves synthesizing the four principles of Buddhist meditation with theoretical concepts from Western psychology. This integrated model aims to develop modern Thai monks who embody a monastic form characterized by "a beautiful body, pleasant speech, a powerful mind, and integrated wisdom."

Keywords: Monastic Status, Four Foundations of Meditation, Model for Promoting Monastic Status

¹ Mahachulalongkornrajavidyalaya University

* Email: sorapongjullapho@hotmail.com

บทนำ

มนุษย์ทั่วไปจะใช้คำว่า บุคลิกภาพหรือพฤติกรรม เป็นสิ่งบอกให้รู้ถึงลักษณะของกิริยาท่าทาง ความรู้สึกนึกคิดรวมทั้งสภาพจิตใจ แต่สำหรับพระภิกษุสงฆ์ตลอดจนสามเณร จะใช้คำว่า “สมณสาธูป” ซึ่งมีความหมายเช่นเดียวกับบุคลิกภาพ พฤติกรรมของมนุษย์ สมณสาธูปของพระสงฆ์นั้นไม่ใช่จะเป็นเพียงคำ ประชดประชัน เช่น ปฏิบัติตนไม่เหมาะสมกับสมณสาธูป เป็นต้น แต่เป็นคำที่บ่งบอกถึงการกระทำ ลักษณะ ความประพฤติ การปฏิบัติตนทั้งภายนอกและภายใน ทั้งทางที่ดีและทางที่ไม่ดี การศึกษาเรียนรู้จิตใจของผู้อื่น เพื่อให้รู้แน่ชัดถึงพฤติกรรมนั้น ๆ จำเป็นต้องศึกษา เรียนรู้จิตใจของผู้อื่นด้วย “มนุษย์เราแสดงความรู้สึก สภาพจิตใจออกมาทางสีหน้า สิ่งของ คำพูดและการกระทำมากกว่าที่ตัวเองคิด การสังเกตและเก็บข้อมูลด้าน จิตใจที่ฝ่ายตรงข้ามแสดงออกมาโดยไม่รู้ตัวนี้ เป็นก้าวแรกของการอ่านใจ” (ธัญญ พลเสน, 2561)

พระสงฆ์กับความประพฤติที่ ดีงามเป็นสิ่ง ที่ควรอยู่ คู่กัน เนื่องจากในสังคมปัจจุบัน เวลาที่พุทธศาสนิกชนมีปัญหา มีเรื่องราวไม่สบายใจ รวมทั้งต้องการประกอบกิจกรรมเพื่อสร้างบุญกุศล เช่น สวดมนต์ ทำสมาธิ มักจะเข้าหาพระสงฆ์ มักจะนึกถึงวัดวาอารามเป็นลำดับแรกจึงทำให้เกิดการพิจารณา ความประพฤติของพระสงฆ์ที่ตนเองหวังจะพึ่งพาพระสงฆ์รูปใดที่มีสมณสาธูปไม่ดีงามมักจะถูกมองในภาพรวม ว่า พระสงฆ์หมั่นหรือพระสงฆ์ในวัดนั้นมีลักษณะของสมณสาธูปที่ไม่ดีงามเช่นกัน บางคนอาจคิดว่าเจ้าอาวาส พระผู้ปกครองขาดความเอาใจใส่ดูแล จึงทำให้พระสงฆ์มีลักษณะของสมณสาธูปเป็นเช่นนั้น ดังนั้น สมณสาธูป หรือความประพฤติของพระสงฆ์จึงมีส่วนสำคัญอย่างมากต่อพุทธศาสนิกชน

การบวชเป็นพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนานั้น ในครั้งก่อนกับสมัยปัจจุบันมีความแตกต่างกันมาก ใน สมัยก่อนหรือย้อนไป 40-50 ปีก่อน หรือ พ.ศ. 2508 เป็นต้นมา พระสงฆ์ในสมัยนั้นมักจะมีสมณสาธูปงดงาม เคร่งครัดในพระธรรมวินัย ยึดมั่นปฏิบัติ ตั้งตนไว้ให้อยู่ในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด พระสงฆ์ในยุคปัจจุบัน พุทธศักราช 2543 เป็นต้นมาจนถึงปีปัจจุบัน คือ พุทธศักราช 2568 สภาพแวดล้อม สภาพสังคม ทั้งเทคโนโลยีที่ก้าวหน้า ทันสมัย เปลี่ยนไปจากเดิมมาก ทำให้สภาพจิตใจของพระสงฆ์สมัยนี้ แตกต่างจากสมัยก่อน เมื่อสภาพจิตใจเปลี่ยนไปจึงส่งผลให้การกระทำทางกายและทางวาจาเปลี่ยนไปด้วย พระสงฆ์สมัยใหม่มักคิดว่า อุปสมบท (บวช) ไม่กี่วัน จะทำอย่างไรก็ได้ แคบวชเพื่อทดแทนบุญคุณ เพื่อเป็น ประเพณีที่ทำตาม ๆ กันมา จึงยังยึดติดอยู่กับพฤติกรรมเดิม ๆ ครั้งครองเพศคฤหัสถ์ ลืมนึกว่าตนเองครองเพศ สมณะแล้ว เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้สมณสาธูปของพระสงฆ์ในยุคใหม่แตกต่างจากพระสงฆ์ในยุคก่อนมาก

การดำรงชีวิตของพระสงฆ์ในยุคปัจจุบัน จำเป็นที่จะต้องอาศัยความศรัทธาเลื่อมใสของพุทธศาสนิกชน ดังนั้นเมื่อพระสงฆ์มีสมณสาธูปไม่เหมาะสม งดงาม ย่อมสร้างผลเสียให้กับทั้งตัวพระสงฆ์รูปนั้นเอง ไปจนถึง คณะสงฆ์ การฝึกฝนปฏิบัติตนให้มีสมณสาธูปที่งดงาม ไม่ให้ชาวโลกติเตียนนั้น พระสงฆ์ต้องอาศัยหลักธรรมใน พระพุทธศาสนาและนำมาประยุกต์ใช้ร่วมกับแนวคิดทฤษฎีของชาวตะวันตก ควบคุมส่งเสริมให้พระสงฆ์มี สมณสาธูปที่งดงาม ในสังคมปัจจุบัน การตัดสินใจคนทั่วไปรวมทั้งตัดสินพระภิกษุสงฆ์นั้น มักใช้วิธีการพิจารณา ถึงลักษณะของสมณสาธูปของพระสงฆ์เป็นหลัก หลักภาวนา 4 เหมาะสมที่จะนำมาส่งเสริมสมณสาธูปพระสงฆ์

ไทยยุคใหม่ ให้พัฒนาเปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้นมาได้ ควรสร้างขึ้นเป็นรูปแบบ มีขั้นตอนและวิธีการปฏิบัติ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจเป็นอย่างยิ่งที่จะทำการศึกษาวิจัยในเรื่องนี้ เพื่อส่งเสริมให้พระสงฆ์ไทยยุคใหม่มีสมณสาธูป ที่งดงาม ควรค่า เหมาะสมสำหรับการเป็นผู้นำที่ดีให้กับพุทธศาสนิกชนยิ่งขึ้น สืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสมณสาธูปในพระพุทธศาสนาและสภาพปัญหาที่เกี่ยวกับสมณสาธูปของพระสงฆ์ไทยยุคใหม่
2. เพื่อส่งเสริมสมณสาธูปของพระสงฆ์ไทยยุคใหม่โดยบูรณาการด้วยหลัก กาวานา 4
3. เพื่อนำเสนอรูปแบบการส่งเสริมสมณสาธูปของพระสงฆ์ไทยยุคใหม่เชิงพุทธบูรณาการ

วรรณกรรมและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

สมณสาธูป แปลว่า ที่สมควรแก่พระ (ใช้แก่ภิกษุ มารยาท เป็นต้น) (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554)

สมณสาธูป แปลว่า กิริยาที่เหมาะสมของสมณะ, กิริยาที่สมควรของสมณะ ข้อประพฤติ ปฏิบัติที่เหมาะสมของพระสงฆ์ เป็นข้อปฏิบัติฝึกหัดให้มีระเบียบวินัย ให้มีมารยาทที่เรียบร้อยงดงาม เป็นที่ตั้งแห่งศรัทธาของชาวบ้าน เช่น มารยาทในการนุ่งห่ม มารยาทในการขบฉัน มารยาทในการเดิน การนั่ง มารยาทในการแสดงธรรม เป็นต้น สมณสาธูป เป็นพระวินัยหมวดหนึ่งที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ จัดเป็นหลักสมบัติผู้ดีสำหรับพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ทรงปรับเป็นอาบัติเมื่อพระสงฆ์ไม่มี สมณสาธูป (พระธรรมกิตติวงศ์ ทองดี สุรเตโช ป.ธ.9 ราชบัณฑิต, 2551)

สภาพปัญหาของพระสงฆ์ที่มีสมณสาธูปไม่งดงาม ไม่ดีนั้น เกิดมาจากตนเองเป็นสำคัญ มีความคิดเห็นต่างจากพระสงฆ์อื่น ยังยึดติดกับการถือเพศศุกุฬาสถ์ ไม่ให้ความเคารพเชื่อฟัง ผู้มีความรู้ ครู อาจารย์ รวมถึงพระสงฆ์ผู้บวชก่อนตน ครูอาจารย์เองบางรูปบางท่าน บกพร่องต่อหน้าที่ ประพฤติตนเป็นตัวอย่างที่ไม่ดี ขาดการเอาใจใส่ดูแลอบรมสั่งสอนศิษย์ การย่อหย่อน ไม่มีความรู้ตามพระธรรมวินัยที่ดี ที่เป็นรากฐานสำคัญสาเหตุดังกล่าวมาทั้งหมด จึงทำให้พระสงฆ์มี สมณสาธูปไม่ดีไม่งดงาม

สมณสาธูปที่ติงามของพระอัสสชิ

ขณะนั้นเวลาเช้า ท่านพระอัสสชิครองอันตรวาสกถือบาตรและจีวร เข้าไปบิณฑบาตกรุงราชคฤห์ มีกิริยาที่ก้าวไป ถอยกลับ แลดู เหลียวดู คู้เข้าเหยียดออก นำเลื่อมใส มีจักขุทอดลงถึงพร้อมด้วยอิริยาบถ

สารีบุตรปริพาชกจึงเข้าไปหาท่านพระอัสสชิ แล้วได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกกันแล้ว เรียนถามว่า “ผู้มีอายุ อินทรีย์ของท่านผ่องใส ผิวพรรณบริสุทธ์ีผุดผ่อง ผู้มีอายุ ท่านบวชอุทิศใคร ใครเป็นศาสดาของท่าน หรือท่านชอบใจธรรมของใคร” พระอัสสชิกล่าวตอบว่า “ท่าน มีพระมหาสมณะผู้เป็นศากยบุตร เสด็จออกผนวชจากศากยตระกูล เราบวชอุทิศพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นศาสดาของเรา และเราชอบใจธรรมของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น”

ลำดับนั้น ท่านพระอัสสชิได้กล่าวธรรมปริยายนี้แก่สารีบุตรปริพาชกกว่า “ธรรมเหล่าใด เกิดแต่เหตุ พระตถาคตตรัสเหตุแห่งธรรมเหล่านั้นและความดับแห่งธรรมเหล่านั้น พระมหาสมณะ มีปกติตรัสอย่างนี้”

ภายหลังจากอุปติสสะหรือสารีบุตรปริพาชกได้เห็นกิริยามารยาทที่สำรวมงดงามในการบิณฑบาตและการสนทนากัน และเนื่องจากคำสนทนา สารีบุตรปริพาชกได้ดวงตาเห็นธรรมกลับไปบอกแก่โกณฑิยะหรือมหาโมคคัลลาปริพาชก ผู้เป็นเพื่อนรักที่ได้ตกลงกันไว้ก่อนแล้วว่า ถ้าหากใครได้พบหนทางหลุดพ้นจะบอกแก่กัน มหาโมคคัลลานั้นเมื่อได้ฟังคำบอกต่อจากสารีบุตรปริพาชกก็ได้ดวงตาเห็นธรรมเช่นกัน ชักชวนกันติดตาม พระอัสสชิไปพบพระพุทธองค์ ภายหลังจากได้พบพระพุทธองค์แล้ว ได้ฟังพระธรรม ขอบุสสมบท เป็นกำลังสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้รับการยกย่องให้เป็นอัครสาวกเบื้องซ้ายและเบื้องขวา

ทฤษฎีลำดับขั้นแรงจูงใจของมาสโลว์

แรงจูงใจลำดับที่หนึ่ง มาสโลว์อธิบายว่า มนุษย์ต้องได้รับการตอบสนองทางสรีระวิทยาเป็นปฐมฐานก่อน เช่น มีอาหารรับประทานไม่หิวโหย มีที่อยู่อาศัย มียารักษาโรค มีเครื่องนุ่งห่มกันร้อนกันหนาว ฯลฯ จึงพัฒนาความต้องการประเภทอื่น ๆ ตามมาได้ ถ้าความต้องการอันดับแรกยังไม่ได้รับการตอบสนองพอเพียง แรงจูงใจประเภทอื่น ๆ ก็ยากที่จะบังเกิดขึ้นได้

แรงจูงใจลำดับที่สอง คือแรงจูงใจเพื่อความปลอดภัยแห่งตนและทรัพย์สิน เมื่อความต้องการอันดับแรกได้รับการตอบสนองแล้ว ต่อมาก็เกิดความต้องการที่จะรักษาชีวิตของตน ทรัพย์สินของตน ฯลฯ ให้มั่นคงปลอดภัย

แรงจูงใจลำดับที่สาม คือแรงจูงใจเพื่อเป็นเจ้าของ เช่น ความรู้สึกว่าคุณมีชาติมีตระกูล มีครอบครัว มีที่ทำงาน มีกลุ่มเพื่อน มีสถาบัน มีครู มีโรงเรียน ฯลฯ กับความต้องการถูกรักและได้รักผู้อื่น เช่น ต้องการให้มีผู้มาอาทรห่วงใยตน และต้องการความห่วงใยอาทรเกื้อกูลดูแลผู้อื่นเช่นกัน อาทิ การเลี้ยงดูบุตรธิดา เลี้ยงสัตว์ เลี้ยงต้นไม้ ฯลฯ (Need to be love and to love)

แรงจูงใจลำดับที่สี่ คือแรงจูงใจแสวงหารักษาศักดิ์ศรีเกียรติยศ ทั้งโดยตนเองสำนึกและผู้อื่นกล่าวขวัญยกย่องเชิดชู เช่น ความต้องการมีเกียรติ มีหน้ามีตา ความต้องการมีชื่อเสียงเป็นที่ยกย่องนับถือ ความรู้สึกนับถือตนเอง เชิดชูตนเอง ฯลฯ

แรงจูงใจลำดับที่ห้า คือแรงจูงใจเพื่อตระหนักรู้ความสามารถของตนกับประเพณีปฏิบัติตนตามความสามารถ และสุดความสามารถ โดยเพ่งเล็งประโยชน์ของบุคคลอื่นและของสังคมส่วนรวมเป็นสำคัญ (ศรีเรือน แก้วกังวาน, 2562)

ทฤษฎีของอริสโตเติล (Aristotle Theory)

อริสโตเติล เป็นนักวิทยาศาสตร์ชาวกรีกที่มีชื่อเสียงและมีผลงานมากมายได้เขียนหนังสือวาทศาสตร์ (Rhetoric) ในปี 330 ก่อนคริสตกาลและได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลายว่าเป็นทฤษฎีขั้นพื้นฐานของการ

สื่อสารด้วยการพูดและได้ให้ความหมายของวาทศิลป์ว่า”เป็นการค้นหาวิธีการโน้มน้าวใจที่มีอยู่ทุกรูปแบบ” การพูดโน้มน้าวใจเช่นการพูดในสภาการพูดในศาลและการพูดในที่ชุมชน เป็นต้น ซึ่งผู้พูดต้องมีความสามารถในการพูดที่ประกอบด้วยส่วนสำคัญ 3 ส่วน จะขาดอย่างใดอย่างหนึ่งไม่ได้คือ ผู้พูด (Speaker) คำพูด (Speech) และผู้ฟัง (Listener)

อริสโตเติลได้ชี้ให้เห็นว่าการพูดโน้มน้าวใจจะมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับปัจจัย 3 ประการ คือ

1) ทศนคติและความเชื่อ (Ethos) คือ บุคลิกลักษณะของผู้พูดเป็นการสร้างบุคลิกลักษณะของผู้พูดที่ทำให้ผู้ฟังเกิดความเชื่อความประทับใจและมีศรัทธาดังนั้นผู้พูดต้องมีความรู้ในเรื่องที่พูดการมีทศนคติที่ดีต่อผู้ฟังการเป็นผู้ที่แสดงออกซึ่งสามารถเป็นผู้มีคุณธรรม

2) ตรรกวิทยา (Logos) คือ การชี้แจงเหตุผลหรือเนื้อหาสาระหรือวาทะของผู้พูด เป็นการแสดงให้เห็นความจริงอันประกอบด้วยเหตุผลมาเสนอต่อผู้ฟังซึ่งประกอบด้วยข้อเท็จจริงหลักฐานและเหตุผลข้อเท็จจริงและหลักฐานต่าง ๆ ต้องสอดคล้องกับทศนคติความเชื่อและค่านิยมของผู้ฟัง

3) ความรู้สึก (Pathos) คือการใช้อารมณ์หมายถึงสภาพอารมณ์ของผู้พูดและผู้ฟังที่มีร่วมกัน ผู้พูดเป็นฝ่ายสร้างขึ้นเพื่อโน้มน้าวใจให้ผู้ฟังเกิดความชอบความเกลียดความเจ็บปวดหรือความสนุกสนาน (สทไทย ไซยพันธุ์, 2555)

สาเหตุที่ทำให้บุคลิกภาพมีลักษณะแตกต่างกันไปนั้น เกิดขึ้นจากสภาพแวดล้อมในด้าน ต่าง ๆ เป็นสำคัญ การที่คนเรานั้นอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ไม่เหมือนกันจึงมีผลอย่างมากต่อบุคลิกภาพ พฤติกรรม แม้บุคคลผู้นั้นอาจเกิดมาในชาติกำเนิดที่ดีแต่เมื่อมาเติบโตและอาศัยอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ไม่ดีก็อาจทำให้บุคลิกภาพนั้นไม่ดีตามไปด้วยได้ สิ่งที่ทำให้มนุษย์เรามีบุคลิกภาพดีหรือไม่ดี หรือมีบุคลิกภาพต่างกันเพราะคนเรามีสิ่งต่อไปนี้ที่แตกต่างกัน คือ

1. รูปร่าง หน้าตา ท่าทาง (appearance) 2. นิสัย (habit) 3. อารมณ์ (emotion) 4. เจตคติ ทศนคติ (attitude) 5. พฤติกรรม (behavior) 6. ความถนัดตามธรรมชาติ (aptitude) 7. รสนิยม (taste) 8. สังคม (social) 9. ความสามารถ (ability) 10. สิ่งแวดล้อม (environment) (วิชชуда จันท์เวโรจน์, 2556)

สรุปได้ว่า พฤติกรรมที่พระสงฆ์แสดงออกมาทางกาย วาจาและทางใจ เรียกว่า สมณสาธูป สำหรับบุคคลธรรมดาเรียกว่า บุคลิกภาพ แบ่งออกเป็น 3 แบบ ได้แก่ แบบเปิดเผย ชอบเข้าสังคม แบบเก็บตัว ชอบอยู่คนเดียว และแบบกลาง ๆ คือ ใช้ชีวิตได้ทั้งสองแบบ สาเหตุที่ทำให้บุคลิกภาพแตกต่างกันนั้น ทางทฤษฎีจิตวิทยาชาวตะวันตกจะเน้นไปที่ นิสัย อารมณ์ เป็นหลัก แต่ทางพระพุทธศาสนาจะเชื่อว่า การกระทำหรือกรรม เป็นสิ่งที่ทำให้บุคลิกภาพแตกต่างกัน

กรอบแนวคิดการวิจัย

รูปแบบการส่งเสริมสมณสาธูปพระสงฆ์ไทยยุคใหม่เชิงพุทธบูรณาการ ผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิดดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยภาคสนาม (Field Research) ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) โดยวิธีการวิจัย ตามลำดับของวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาความหมาย สภาพปัญหาของสมณสาธูปของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา

1. วิธีการวิจัยเชิงเอกสาร และ การสัมภาษณ์เชิงลึก
2. แหล่งข้อมูล หนังสือ เอกสารงานวิจัย ผู้ทรงคุณวุฒิ
3. ผู้ให้ข้อมูลหลัก ผู้เชี่ยวชาญทางด้านบุคลิกภาพ นักจิตวิทยา
4. เครื่องมือที่ใช้/การสร้างเครื่องมือ แบบบันทึกสรุปผลการศึกษา และ แบบสัมภาษณ์
5. การเก็บรวบรวมข้อมูล แบบบันทึกการสัมภาษณ์ เรียบเรียงบทสัมภาษณ์
6. การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์เนื้อหา
7. การสรุปผล ความหมายและสาเหตุของสมณสาธูปของพระสงฆ์

ขั้นตอนที่ 2 ส่งเสริมสมณสาธูปของพระสงฆ์ไทยยุคใหม่โดยบูรณาการด้วยหลัก ภาวนา 4

1. วิธีการวิจัยเชิงเอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึก
2. แหล่งข้อมูล ข้อมูลปฐมภูมิ พระไตรปิฎกและอรรถกถา ข้อมูลทุติยภูมิหนังสือ บทความวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3. ผู้ให้ข้อมูลหลัก ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านพระพุทธศาสนา

4. เครื่องมือที่ใช้/การสร้างเครื่องมือ แบบบันทึกสรุปรูปการศึกษา
 5. การเก็บรวบรวมข้อมูล แบบบันทึกการสัมภาษณ์ เรียบเรียงบทสัมภาษณ์
 6. การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์เนื้อหา
 7. การสรุปผล เพื่อส่งเสริมสมณสาธูปของพระสงฆ์ไทยยุคใหม่โดยบูรณาการด้วยหลัก ภาวนา 4
- ขั้นตอนที่ 3 รูปแบบการส่งเสริมสมณสาธูปของพระสงฆ์ไทยยุคใหม่เชิงพุทธบูรณาการ

1. วิธีการวิจัยเอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึก
2. แหล่งข้อมูล ข้อมูลจากขั้นตอนที่ 1 และขั้นตอนที่ 2 รวมถึง ผู้ทรงคุณวุฒิ
3. ผู้ให้ข้อมูลหลัก ผู้เชี่ยวชาญทางด้านพระพุทธศาสนา พระเถรานุเถระ และพุทธศาสนิกชนที่เลื่อมใส ศรัทธาในพระพุทธศาสนา
4. เครื่องมือที่ใช้/การสร้างเครื่องมือ ผู้ศึกษาวิจัย และแบบสัมภาษณ์เชิงลึก
5. การเก็บรวบรวมข้อมูล แบบบันทึกการสัมภาษณ์ เรียบเรียงบทสัมภาษณ์
6. การวิเคราะห์ข้อมูล นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์พระเถรานุเถระ ผู้มีความรู้ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านพระพุทธศาสนา วิเคราะห์หลักธรรม เช่น หลักธรรมภาวนา 4 ด้านกายภาวนาสามารถนำมาพัฒนา ส่งเสริมสมณสาธูปของพระสงฆ์ไทยในแต่ละข้อของภาวนา 4 เป็นต้น
7. การสรุปผล นำข้อมูลจากการทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากการสัมภาษณ์มาสรุปประเด็นตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ได้ตั้งไว้ แล้วนำเสนอผลการวิจัยด้วยการสรุปสร้างเป็นองค์ความรู้ใหม่ รูปแบบการส่งเสริมสมณสาธูปของพระสงฆ์ไทยยุคใหม่เชิงพุทธบูรณาการ

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 สมณสาธูปในพระพุทธศาสนาและสภาพปัญหาที่เกี่ยวข้องกับสมณสาธูปของพระสงฆ์ไทยยุคใหม่

1) สมณสาธูปของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา

จากการศึกษาพบว่า สมณสาธูป คือพฤติกรรม การกระทำต่าง ๆ ที่พระสงฆ์ประพฤติ ปฏิบัติ แสดงออกมาทั้งภายนอกและภายใน แบ่งออกได้ 3 ทาง คือ สมณสาธูปทางกาย สมณสาธูปทางวาจาและสมณสาธูปทางใจทั้งเป็นเรื่องดีและเรื่องไม่ดี อยู่ในหลักพระธรรมวินัย (ศีล 227) หมวด เสด็จวัตร ธรรมเนียมปฏิบัติที่ดีสำหรับพระสงฆ์ เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า อภิสมาจาริกาสิกขา แต่สำหรับบุคคลประเภทอื่น ๆ จะใช้คำว่า บุคลิกภาพ หรือ พฤติกรรม สามารถเรียกพฤติกรรม การกระทำทั้งพระสงฆ์และบุคคลธรรมดาได้อีกอย่างหนึ่งว่า จริต คือ ลักษณะพื้นนิสัย จิตใจที่มีลักษณะหนักไปในด้านใดด้านหนึ่งของมนุษย์ มี 6 จริต ได้แก่ รากจริต โทสจริต โมหจริต สัทธาจริต พุทธจริตและวิตกจริต

2) สภาพปัญหาที่เกี่ยวกับสมณสาธูปของพระสงฆ์ไทยยุคใหม่

จากการศึกษาพบว่า สภาพปัญหาที่เกี่ยวกับสมณสาธูปของพระสงฆ์ไทยยุคใหม่ เกิดจากการเป็นผู้ว่ายาก สอนยาก ต้อร้น ไม่อดทนต่อคำสั่งสอนของครู อาจารย์ พระผู้มีอายุพรรษามากกว่าประพฤตตินโดยไม่วะทิ้งจากนิสัยเดิมที่เคยครองเพศเป็นคฤหัสถ์ ลืมว่าในขณะนี้ตนเองมีเพศเป็น สมณะ ยังมีกิเลสอยู่มากเพราะไม่ประพฤตติวัตร ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย ขาดความเคารพ สามัคคี ในหมู่สงฆ์ด้วยกันเอง อีกทั้งในยุคปัจจุบันยังนำเทคโนโลยีมาใช้เป็นโทษ มุ่งแต่ให้อำนวยความสะดวกให้กับตนเอง ไม่สนใจความเดือดร้อนของผู้อื่น

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 การส่งเสริมสมณสาธูปของพระสงฆ์ไทยยุคใหม่โดยบูรณาการด้วยหลัก ภาวนา 4

จากการศึกษาพบว่า ภาวนา 4 ประกอบด้วย 1. กายภาวนา การฝึกฝนอบรมกาย 2. ศิลภาวนา การฝึกฝนอบรมศีล 3. จิตภาวนา การฝึกอบรมจิตใจและ 4. ปัญญาภาวนา การฝึกอบรมปัญญา เป็นหลักธรรมที่ขยายเพิ่มเติมมาจากหลัก ไตรสิกขา ศีล สมาธิและปัญญา ที่เน้นหลักการ พัฒนาพฤติกรรมทางกาย กิริยา มารยาท ขึ้นมาอีก 1 ประการ ดังนั้น หลักภาวนา 4 จึงมีความเหมาะสมและสอดคล้องเป็นอย่างมากสำหรับส่งเสริมพัฒนาสมณสาธูปของพระสงฆ์ไทยยุคใหม่ นำมาส่งเสริม บูรณาการสมณสาธูปของพระสงฆ์ได้ ดังนี้

- 1) สมณสาธูปทางกาย ส่งเสริมด้วย กายภาวนาและศีลภาวนา สรรวมระวัง ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย
- 2) สมณสาธูปทางวาจา ส่งเสริมด้วย กายภาวนาและศีลภาวนา รวมกลับการกล่าววาจาสุภาษิต
- 3) สมณสาธูปทางใจ ส่งเสริมด้วย จิตตภาวนาและปัญญาภาวนา รวมกับการปฏิบัติสมาธิ เจริญวิปัสสนากรรมฐาน

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 3 รูปแบบการส่งเสริมสมณสาธูปของพระสงฆ์ไทยยุคใหม่เชิงพุทธบูรณาการ

รูปแบบการส่งเสริมสมณสาธูปของพระสงฆ์ไทย สรุปลผลการวิจัยได้ ดังนี้

- 1) รูปแบบการส่งเสริมสมณสาธูปทางกาย ส่งเสริมสมณสาธูปของพระสงฆ์ด้วยกายภาวนา บูรณาการร่วมแนวคิดทฤษฎีของมาสโลว์ มาสโลว์ ลักษณะบุคลิกภาพของบุคคลที่เป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์ (Self-actualization)
- 2) รูปแบบการส่งเสริมสมณสาธูปทางวาจา นำหลัก กายภาวนาและศีลภาวนา บูรณาการร่วมกับหลักแนวคิดทฤษฎีจิตวิทยาของชาวตะวันตกที่เกี่ยวกับการพูด คือ ทฤษฎีของอริสโตเติล (Aristotle Theory)
- 3) รูปแบบการส่งเสริมสมณสาธูปทางใจ ใช้หลักจิตภาวนาและปัญญาภาวนาบูรณาการร่วมกับทฤษฎีการเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์แบบของมาสโลว์

รูปแบบการส่งเสริมสมณสาธูปของพระสงฆ์ไทยยุคใหม่เชิงพุทธบูรณาการ คือการส่งเสริม พัฒนาสมณสาธูปของพระสงฆ์ไทย ด้วยการนำหลักภาวนา 4 ในพระพุทธศาสนาบูรณาการร่วมกับแนวคิดทฤษฎีบุคลิกภาพของชาวตะวันตก เพื่อให้พระสงฆ์ไทยยุคใหม่ มีสมณสาธูปที่ดั่งใจ “กายสุภาพสุจริต วาจาสุภาพซื่อชวนฟัง จิตใจสงบ มั่นคง มีพลัง ปัญญาสร้างสรรค์ พัฒนาการ”

อภิปรายผล

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 สมณสาธูปในพระพุทธศาสนาและสภาพปัญหาที่เกี่ยวกับสมณสาธูปของพระสงฆ์ไทยยุคใหม่

1. สมณสาธูปในพระพุทธศาสนา สมณสาธูปในพระพุทธศาสนา คือ พฤติกรรม บุคลิกภาพ ที่สมควร ที่เหมาะสมของพระสงฆ์ เป็นข้อห้ามและข้อควรประพฤติอยู่ในพระวินัยของพระสงฆ์ (ศีล 227 ข้อ) เรียกว่า “เสขยวัตร” อภิปรายผลได้ว่า สมณสาธูป คือ กิริยา มารยาท การประพฤติ ปฏิบัติตนของพระสงฆ์ การใช้ชีวิตประจำวัน ที่แตกต่างไปจากบุคคลธรรมดาทั่วไป เช่น การทรมาน การขบฉัน เป็นต้น พระสงฆ์มีวิถีการใช้ชีวิตแตกต่างจากฆราวาส สอดคล้องกับ พระมหาอาริสร สาสนชโย (ทองประसार) ที่ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ศึกษาวิเคราะห์พระสงฆ์ตามหลักสมณสาธูป ผลการศึกษาวิจัยพบว่า ด้านกายภาพ พระสงฆ์ควรต้องมีสมณสาธูปให้หน้ากลมใส นุ่งห่มเรียบร้อย สมณสาธูปที่มีคุณลักษณะที่แสดงออกมาทางกายภาพนี้ ทำให้ผู้พบเห็นในสังคมโลกเกิดความเลื่อมใสศรัทธาตั้งแต่วัยแรก (พระมหาอาริสร สาสนชโย (ทองประसार), 2566)

2. สภาพปัญหาที่เกี่ยวกับสมณสาธูปของพระสงฆ์ไทยยุคใหม่ พระสงฆ์ไม่ได้รับการอบรมสั่งสอนแนวทาง วิธีการปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามพระธรรมวินัยละเอียดเอาใจใส่ในศีล สิกขาบท ๒๒๗ ข้อของตนเอง เป็นผู้ว่ายาก สอนยาก มีการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยไปในทางที่ผิด อภิปรายผลได้ว่า สภาพปัญหาที่เกี่ยวกับสมณสาธูปของพระสงฆ์ไทยยุคใหม่ เริ่มจากตนเองเป็นส่วนใหญ่ การถือตนอวดดี ยึดมั่นแนวทางการปฏิบัติของตนเอง ไม่ยอมรับคำสั่งสอนของผู้อื่น เมื่อเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาที่ยึดติดกับความประพฤติเดิมของตนเอง

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 ส่งเสริมสมณสาธูปของพระสงฆ์ไทยยุคใหม่โดยบูรณาการด้วยหลักภาวนา 4

หลักภาวนา 4 เป็นหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่ใช้ฝึกฝนอบรมตนเอง สามารถสร้างเสริมพัฒนาชีวิตของตนเองทั้งด้านร่างกาย วาจาและจิตใจให้เป็นไปในทางที่ เมื่อนำมาจัดหมวดหมู่การพัฒนาและวาทกรรมทำได้โดยนำหลัก กายภาวนาและศีลภาวนามาปฏิบัติตาม ส่วนการพัฒนาจิตใจจะต้องใช้จิตภาวนาและปัญญาภาวนามากำกับไว้อยู่เสมอในทุกขณะชีวิต หลักภาวนา 4 จึงเป็นหลักธรรมที่เหมาะสมที่จะนำมาช่วยฝึกฝน อบรมตนเองให้มีชีวิตที่ดีขึ้นได้ สอดคล้องกับอัครินทร์ กำใจบุญ วิจัยเรื่อง “การพัฒนาสมรรถนะอนุศาสนาจารย์ทหารบกไทยเชิงพุทธบูรณาการ” ที่ได้สรุปผลการวิจัย ว่า หลักภาวนา 4 หมายถึง การเจริญ การทำให้มีขึ้น เป็นขึ้น การให้เกิดขึ้นการบำเพ็ญ การพัฒนา การฝึกอบรม เป็นหลักธรรมเพื่อการพัฒนา โดยมี

องค์ประกอบ ได้แก่ 1) กายภาวนาคือ การพัฒนากาย 2) ศิลภาวนาคือ การพัฒนาความประพฤดีโดยเฉพาะที่สำคัญอันจะต้องมีส่วนที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น 3) จิตภาวนาคือ พัฒนาจิตใจ และ 4) ปัญญาภาวนาคือการพัฒนาปัญญา (อัครินทร กำใจบุญ, 2561)

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 3 นำเสนอรูปแบบการส่งเสริมสมณสาธูปของพระสงฆ์ไทยยุคใหม่เชิงพุทธบูรณาการ

รูปแบบการส่งเสริมสมณสาธูปของพระสงฆ์ไทยยุคใหม่เชิงพุทธบูรณาการ คือการนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ร่วมกับแนวคิดทฤษฎีจิตวิทยาของชาวตะวันตก เช่น หลัก ภาวนา 4 ข้อ กายภาวนาการฝึกฝนอบรมกาย พระสงฆ์ทำได้ด้วยการฝึกฝนตนเองตามแนวคิดทฤษฎีของมาสโลว์ ลักษณะบุคลิกภาพของบุคคลที่เป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์ (Self-actualization) รู้จักปรับตัวให้เข้ากับความเป็นจริง (อันแวดล้อมตัวเขาในขณะนั้น ๆ) คือการประพฤติตนให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมนั้น ๆ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ สอดคล้องกับ ปาลญา นามเข้ม ที่ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาบุคลิกภาพตามหลักพระพุทธศาสนาของบุคลากรธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร” ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาบุคลิกภาพโดยทั่วไปมีรูปแบบ วิธีการพัฒนา การเสริมสร้าง ดังนี้ 1) การมองต้องพยายามใช้สายตาดูด้วยความสุภาพเรียบร้อย 2) การแต่งกายต้องคำนึงถึงความสะอาดเรียบร้อย 3) การพูด ศิลปะในการพูดต้องพูดให้ชนะใจผู้ฟัง 4) การเดินเดินให้มึนท่าทางสง่า 5) การแสดงท่าทางให้เป็นธรรมชาติ 6) การทำงานต้องทำด้วยท่าทางคล่องแคล่ว ด้วยความชำนาญและให้ได้ผลงานดีเด่น 7) การรักษาสุขภาพร่างกายต้องระวังสุขภาพให้ดี (ปาลญา นามเข้ม, 2560)

ข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

ในสังคมปัจจุบันการนำเสนอข่าวสารทางด้านต่าง ๆ ล้วนหันทันสมัยไปมาก จากสื่อออนไลน์บนแอปพลิเคชัน และด้วยการนำเสนอข่าวสารนี้เอง จึงทำให้พระสงฆ์ไทยในยุคปัจจุบันมีภาพลักษณ์ที่เสียหายบางรูปประพฤติ ปฏิบัติดีมาทั้งชีวิต ต้องมาเสียชื่อเสียงไปด้วยเพราะผู้อื่นในสังคมไทยปัจจุบันเมื่อมีข่าวสารในด้านใดเป็นเรื่องดัง มักจะมีการนำเสนอเป็นตอน เสนออยู่นาน บางครั้งยังมีการไปขุดค้น หาเรื่องราวที่เกี่ยวข้อง มานำเสนอเพิ่ม

สมณสาธูป คือความประพฤดีของพระสงฆ์ โดยพระสงฆ์จะต้องเป็นผู้ประพฤติปฏิบัติตนให้ดำรงอยู่ในกรอบของพระวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้หรือ ศิล 227 ข้อ ของพระสงฆ์ (มารยาท ธรรมเนียมปฏิบัติอันดีสำหรับพระสงฆ์) ควบคู่ไปกับการนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนาภาวนา 4 (การฝึกฝนอบรมตนเอง 4 ด้าน) นำมาบูรณาการควบคู่กับทฤษฎีบุคลิกภาพ ของชาวตะวันตก หมั่นฝึกฝนอยู่เสมอ เพื่อจะสร้างศรัทธาให้กับพุทธศาสนิกชน ช่วยกันปกป้อง ค้ำครอง สืบทอดพระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่คู่กับสังคมไทย ดังเช่นคนรุ่นแรก

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

การสร้างรูปแบบเพื่อส่งเสริมสมณสาธูปของพระสงฆ์ไทย นอกจากพระสงฆ์จะต้องเป็นผู้ปฏิบัติตามรูปแบบนั่นเองแล้ว ควรมีการวางแผนพัฒนาในระยะยาวเพิ่มเติมด้วย โดยการฝึกฝนปฏิบัติเพิ่มเติมโดยสร้างเป็นกรอบระยะยาว เช่น โครงการฝึกฝนอบรม พัฒนาสมณสาธูปของพระสงฆ์ไทยประจำปี เป็นต้น ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วน จึงต้องมีการประสานงาน การร่วมมือกันของทุกภาคส่วน

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. สามารถสร้างเป็นรูปแบบโดยการนำหลักธรรมอื่น ๆ และหลักทฤษฎีบุคลิกภาพของชาวตะวันตกมาประยุกต์ใช้ได้ อีก โดยแยกเป็นลักษณะของสมณสาธูปเป็น 3 ทาง ได้แก่ สมณสาธูปทางกาย สมณสาธูปทางวาจา และสมณสาธูปทางใจ นอกจากภavana 4 เช่น หลักสัปปริสธรรม 7 รวมทั้งแนวคิด ทฤษฎีทางบุคลิกภาพของชาวตะวันตกอื่น ๆ เช่น ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของซิกมุนด์ ฟรอยด์ มาสร้างเป็นรูปแบบเพื่อส่งเสริมสมณสาธูปของพระสงฆ์ให้เหมาะสมยิ่ง ๆ ขึ้นไป

บรรณานุกรม

Mentalist DaiGo. (2561). *วิชาอ่านใจคนให้อีกฝ่ายปฏิเสธไม่ลง*. (ธนัญ พลเสน, ผู้แปล).

สำนักพิมพ์เอ็มไอเอส จำกัด.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ.9 ราชบัณฑิต). (2551). *พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์*

“คำวัด” (พิมพ์ครั้งที่ 3). ธรรมสภาและสถาบันลือธรรม.

พระมหาอาริสร สาสนชโย (ทองประसार). (2566). *ศึกษาวิเคราะห์พระสงฆ์ตามหลักสมณสาธูป*

(วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย). E-Thesis - Mahachulalongkornrajavidyalaya University. [https://e-](https://e-thesis.mcu.ac.th/storage/VQjeQ7LohW4wwz2l5M2CvRvMUQ1vtivDONGnZ1bk.pdf)

[thesis.mcu.ac.th/storage/VQjeQ7LohW4wwz2l5M2CvRvMUQ1vtivDONGnZ1bk.pdf](https://e-thesis.mcu.ac.th/storage/VQjeQ7LohW4wwz2l5M2CvRvMUQ1vtivDONGnZ1bk.pdf)

पालญา นามเข็ม. (2560). *ศึกษาวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาบุคลิกภาพตามหลักพระพุทธศาสนาของ*

บุคลากรธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต,

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย). E-Thesis - Mahachulalongkornrajavidyalaya

University. <https://shorturl.at/DOTdx>

ราชบัณฑิตยสถาน. (2554). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น.

วิชชุดา จันท์เวโรจน์. (2556). *มนุษย์สัมพันธ์และการพัฒนาบุคลิกภาพ*. ทริปเพิ้ล เอ็ดดูเคชั่น.

ศรีเรือน แก้วกังวาน. (2562). *ทฤษฎีจิตวิทยา* (พิมพ์ครั้งที่ 18). หมอชาวบ้าน.

สทไทย ไชยพันธุ. (2555). แนวคิดทฤษฎีการพูดสื่อสารในสังคม. วารสารมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์
สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 4(3), 140-154.

อักรินทร์ กำใจบุญ. (2562). การพัฒนาสมรรถนะอนุศาสนาจารย์ทหารบกไทยเชิงพุทธบูรณาการ.
วารสารมหาจุฬานาครทรรคน, 6(4), 2155-2174.